

INTERNATIONAL
**CITY
AND
HISTORY**
SYMPOSIUM ON AVCILAR

ULUSLARARASI AVCILAR KENT ve TARİH SEMPOZYUMU

21-22 OCTOBER 2021 / 21-22 EKİM 2021
AVCILAR - İSTANBUL

INTERNATIONAL CITY AND HISTORY SYMPOSIUM ON AVCILAR

**ULUSLARARASI AVCILAR KENT ve
TARİH SEMPOZYUMU**

21-22 OCTOBER 2021 / 21-22 EKİM 2021
AVCILAR - İSTANBUL

AVCILAR BELEDİYESİ KÜLTÜR HİZMETİDİR
Yayın No: 9

ULUSLARARASI AVCILAR KENT VE TARİH SEMPOZYUMU
INTERNATIONAL CITY AND HISTORY SYMPOSIUM ON AVCILAR
Tam Metin Bildiri Kitabı / Full Text Book

Yayın Sahibi / Publisher: Avcılar Belediyesi / Avcılar Municipality

Editör / Editor: Ülkü KARA - Haldun AYDINGÜN

Yardımcı Editör / Co-Editor: Ayberk ENEZ

Grafik Tasarım / Graphic Design: Tekin ZENGİN

Yayın Tarihi / Publishing Date: Mart - March 2022

Avcılar Belediyesi Yayınları

ISBN: 978-605-73399-0-4
Yayıncı Sertifika No: 63122

Tüm hakları saklıdır. Yazarın ve yayıncının izni olmadan çoğaltılamaz, kopyalanamaz.
Makalelerin içeriği ile ilgili sorumluluklar yazarlara aittir.
*All rights reserved. This book or any portion thereof may not be reproduced or used
in any manner whatsoever without the express written permission of the publisher
Responsibilities for the content of the articles belong to the authors.*

Mayıs 2022

SEMPOZYUM ONUR KURULU
HONOURS COMMITTEE

Prof. Dr. Ersin KALAYCIOĞLU
Prof. Dr. İlter TURAN
Dr. Ragıp Nebil İLSEVEN
Akif Hamza ÇEBİ
Turan HANÇERLİ
Bahattin YÜCEL
Bahadır KALEAĞASI

SEMPOZYUM DÜZENLEME KURULU
ORGANIZING COMMITTEE

Celal EMRE
Lütfi DEMİR
Gökhan ENÜL
Dr. Servet KAYA
Koray Doğan URBARLI
Mesut GÜLŞEN
Elif BORCEKLİ
Öznur Deniz AYAROĞLU
Ayberk ENEZ

SEMPOZYUM BİLİM KURULU
SCIENCE COMMITTEE

Prof. Dr. Şengül AYDINGÜN
Prof. Dr. Blazej STANISLAWSKI
Prof. Dr. Aynur KOÇAK
Dr. Rasih Haldun AYDINGÜN
Dr. Ülkü KARA

2021 yılında aramızdan ayrılan,
engin tarih bilgisi ile bizlere ışık tutarak
Bathonea kazılarında çok katkısı bulunan
Sayın Hakan Murat Akın'a
saygılarımızla...

*In honor of Hakan Murat Akın (R.I.P.
in 2021), who had made enormous
contributions to the Bathonea excavations
with his vast historical knowledge...*

İÇİNDEKİLER

CONTENTS

Önsöz Foreword	7
Sempozyum Açılış Konuşması / <i>Symposium Opening Speech</i> “Bathonea, Kadim Kent İstanbulumuzun Geçmişine ve Tarihine Başka Bir Pencere Açıyor...” “Bathonea Opens Another Window to the Past and History of Our Historical City, Istanbul...” Turan HANÇERLİ	11
Avcılar Bathonea Kazılarının İstanbul Tarihine Katkıları Contributions of Avcılar Bathonea Excavations to the History of Istanbul Şengül G. AYDINGÜN	17
Küçükçekmece Göl Havzası Arkeolojik Araştırma Tarihi History of Archaeological Research at Küçükçekmece Lake Basin Ayberk ENEZ	23
Hititlerin Ticaret Sistemi ve Ticaret Yollarının Avcılar’da Buluşması The Trade System of the Hittites and the Meeting of Trade Roads in Avcılar A. Tuba ÖKSE	43
Avcılar’ın Karadeniz ile Ege Arasındaki Tarihi Ticaret Yolu Üzerindeki Konumunun Önemi The Importance of Avcılar’s Location in the Historic Trade Route Between Black Sea and Aegean Haldun AYDINGÜN.....	51
Bizans Mühürlü Tuğlaları Üzerine Filolojik ve Arkeolojik Araştırma: Küçükçekmece Gölü, Firuzköy Yarımadası’ndaki Yerleşime ait Bizans Yapılarından Seçilmiş Mühürlü Tuğla Örnekleri Üzerine Çalışma Philological and Archaeological Research on Byzantine Stamped Bricks: Case Study of Selected Examples of Stamped Bricks from Byzantine Architectural Structures from the Site on the Firuzköy Peninsula on Lake Küçükçekmece Evelina KACHYNSKA, Grzegorz SUS.....	63
Geç Antik Çağ Eczanesi Daphnusion’dan (?) Mortarium ve Mortarium Piliular Mortarium and Mortarium Pilia from the so called Late Antique Pharmacy Daphnusion Şengül AYDINGÜN, Berrin YILDIZ.....	77
“Bazilikal Yapı”nın Seramik Buluntularına Bir Bakış Ceramic Artifacts of the “Basilical Structure”: An Overview Ülkü KARA.....	105
Bathonea, Athyra ve Angurina Limanları The Harbours of Bathonea, Athyra ve Angurina Hakan ÖNİZ, Şengül AYDINGÜN.....	125
Firuzköy Yarımadası’ndaki “Küçük Liman”: Küçükçekmece Gölü’nde Yapılan Liman Çalışmaları Hakkında Arkeolojik Ön Rapor The So-called “Küçük Liman” on the Firuzköy Peninsula: A preliminary Archaeological Report on Harbour Studies Along the Küçükçekmece Lake Alkiviadis GINALIS.....	143

MS 5. - 11. Yüzyılları Arasında İstanbul Bathonea, Theodosius ve İzmit Körfezi Antik Limanlarının Rolü The Role of the Ancient Harbours of Avcılar Bathonea and Theodosius Between the 5 th - 11 th centuries AD in the Marmara Sea Şengül AYDINGÜN, Sercan ÖNGEN.....	163
Firuzköy Yarımadası Bizans Mimari Kompleksi'nde Merkezi Planlı Yapıdaki Opus Sectile Döşeme: Bir Analoji Denemesi Byzantine Architectural Complex on the Firuzköy Peninsula. An Attempt to Find an Analogy Evelina KACHYNSKA.....	181
Bathonea Kazıları Geç Antik - Orta Çağ Mezarları Late Antique Period - Medieval Tombs of Bathonea Excavations Batuhan SAZAK, Ahmet BEKTAŞ.....	195
Bizans Başkentinin Batı Kırsalında Su Temini: Avcılar ve Yakın Çevresinden Yeni Arkeolojik Buluntular Water Supply in the Western Suburbs of the Byzantine Capital: New Archaeological Evidence from Avcılar and Surroundings Kerim ALTUÇ.....	213
Constantinopolis Yakınlarında Küçükçekmece Göl Havzasında Yer Alan Erken Dönem Hıristiyan Bazilikaları (İstanbul-Avcılar) Early Christian Basilicas at Lake Küçükçekmece near Constantinople (İstanbul-Avcılar) Błażej M. STANISŁAWSKI, Şengül AYDINGÜN, Ayberk ENEZ, Konrad K. SZYMAŃSKI.....	227
Geç Roma, Bizans ve Osmanlı Dönemleri'nde Karantina Bölgesi Olarak Küçükçekmece Gölü ve Çevresi Küçükçekmece Lake and its Surroundings as a Quarantine Zone in the Late Roman, Byzantine and Ottoman Periods Ali ŞAHİN.....	263
Avcılar - Firuzköy Yarımadası'ndaki Osmanlı Yapılarının Dökümantasyonu Documentation of Ottoman Buildings in Avcılar - Firuzköy Peninsula Yaser DELLAL.....	283
MS 19. Yüzyılda Osmanlı Arşiv Belgeleri Işığında Ayamama Çiftliği Üzerine Notlar Notes on the Ayamama Farmland over the Ottoman Archival Sources of the 19 th Century AD Özge ASLANMİRZA.....	297
Batılı Seyyahların Kaleminden Küçükçekmece ve Çevresi Küçükçekmece and Its Surroundings from the Pens of Western Travelers Meriç HARMANCI.....	305
Küçükçekmece Gölü ve Havzasında Çevre Kirliliği Environmental Pollution in the Lake Küçükçekmece and the Basin Serkan KÜKRER, Hakan KAYA.....	321
Küçükçekmece Göl Çevresi Faunası ve Sosyal Yaşama Etkisi Küçükçekmece Lake Environment Fauna and Its Impact on Social Life Hasan DEĞİRMENCİ.....	325
Sempozyum Kapanış Konuşması / Symposium Closing Speech "Bathonea, Asırlar Öncesinden Günümüzü Aydınlatan Bir Işıktır..." "Bathonea is a Light Coming From Centuries Ago to Enlighten Today..." Turan HANÇERLİ.....	341

MS 19. Yüzyılda Osmanlı Arşiv Belgeleri Işığında Ayamama Çiftliği Üzerine Notlar

Notes on the Ayamama Farmland over the Ottoman Archival Sources of the 19th Century AD

Özge ASLANMİRZA*

Özet

Ayamama Çiftliği, Küçükçekmece Gölü Havzası (Bathonea) bölgesinde yapılan arkeolojik çalışmalarla beraber dikkat çekici yerlerden biri haline gelmiştir. Çiftliğin tarihine bakıldığında sadece arkeolojik anlamda değil, Osmanlı tarihi açısından da önemli bir noktada olduğu görülmektedir. Ayamama Çiftliği adeta sosyal bir kurum gibi hizmet görmüş, muhacirlerin iskani, Balkan Savaşları sırasında koleraya yakalanan vatandaşların bakım ve izolasyonu ve toprakları üzerinde kurulan ziraat mektebi ile değerli bir işlev üstlenmiştir. Ayamama Çiftliği'nin MS 19. yüzyıl sonlarında, Osmanlı Devleti'nin modernizasyon dönemi olarak bahsedilen dönem içinde zirai dönüşümün mikro bir örnek teşkil ettiği görülmektedir. Bu anlamda araştırmanın amacı, Osmanlı Arşivleri'nde bulunan Hazine-i Hassa defterleri ve Umum Vilayet Evrakı içindeki belgeler ışığında Ayamama Çiftliği'nin sosyal ve iktisadi işlevi incelenmiş olup bulunduğu dönem içindeki faaliyetlerine ışık tutulması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler:

Ayamama Çiftliği, İskan, Tarım, Modernleşme, Osmanlı Devleti.

Abstract

Ayamama Farmland became a noteworthy place thanks to the archaeological excavations conducted in the Küçükçekmece Lake basin (Bathonea). When the history of the Farmland is examined, it is valuable to investigate not only its importance as to archaeology but also its significance in terms of Ottoman history. Ayamama Farmland functioned as a social institution, it undertook an eminent duty in the settlement of muhajirs, treatment and isolation of the people who were infected with cholera during the Balkan Wars, and the establishment of an agricultural school. At the end of the 19th century AD, which is regarded as the transformation period of the Ottoman State, it becomes a micro example of the agricultural transformation. In that sense, the purpose of the study is to scrutinize the social and economic functions of the Farmland and its operations by the documents from *Hazine-i Hassa* registers and *Umum Vilayet* Documents.

Keywords:

Ayamama Farmland, Settlement, Agriculture, Modernization, Ottoman State.

* Ar. Gör., Kocaeli Üniversitesi, Orcid No: 0000-0001-9664-9880, ozge.aslanmirza@kocaeli.edu.tr

* Res. Ass., Kocaeli University, Orcid ID: 0000-0001-9664-9880, ozge.aslanmirza@kocaeli.edu.tr

GİRİŞ

Küçükçekmece Gölü Havzası (Bathonea) üzerinde yapılan arkeolojik çalışmalar, Firuzköy Yarımadası'nın tarihin çok erken dönemlerinde dahi insanların yerleşimine uygun özelliklere sahip olduğunu göstermiştir (Aydingün, 2013: 50). Küçükçekmece etrafında bulunan çiftlikler de tarım ve hayvancılık anlamında bu bölgenin değerli bir potansiyele sahip olduğunu işaret etmektedir. Bu değerlendirmeye dair göstergelerden biri de İstanbul'da, bugünkü Bakırköy ilçesinin Yeşilköy mahallesinde bulunan Ayamama Çiftliği'dir. Ayamama Çiftliği, hem etki ettiği sosyal ve iktisadi faaliyetler açısından hem de mekansal olarak, devlet merkezi yakınlığı ancak merkez-çevre ilişkisi içinde bir "çevre" mahal konumunda olması bakımından da önemini koruyan bir yer olmuştur. Osmanlı Arşivi'ndeki kayıtlar da incelendiğinde, ortaya çıkan kaynakların çeşitliliği ve içerikleri de bunu doğrulamaktadır. Bu anlamda, tebliğin amacı, MS 19. yüzyıl Osmanlı Arşiv belgeleri üzerinden Ayamama Çiftliği'nin iktisadi ve sosyal anlamda bize neler sunduğunu ve Osmanlı Devleti'ndeki dönüşümün izlerini mikro bir örnek üzerinden göstermektir. Osmanlı arşiv belgelerinden çiftliğin dönem içinde sahip olduğu metalleri ve çiftliğin içinde bulunduğu bölgeye dair sunduğu etkileşimi gösterebilmek adına Osmanlı Arşivleri'nde bulunan Hazine-i Hassa defterleri, Umum Vilayet Evrakı ve Dahiliye Mektubi Kalemi'nden bazı belgeler çalışmada kullanılmıştır.

İktisadi ve Sosyal Yansımalar

Çalışmaya konu olan Ayamama Çiftliği'nin bulunduğu mahal, *Ayamama Çiftlik-i Hümayun* arazisi olarak geçmekte olup padişaha ait bir hazine-i hassa arazisidir (Sahillioğlu, 1993). Hazine-i Hassa hazinesi, Tanzimat Dönemi'nden sonra hazine ile ilgili yapılan düzenlemeler kapsamında devletin iç hazinesini idare eden kısım haline gelmiştir. Bu kısım, padişahın gelir ve giderlerinin tutulduğu ve bulunduğu yerdir (Tozduman Terzi, 2000: 171). Bu minvalde hazine-i hassa arazileri de padişahın kendi arazilerinden olup geliri doğrudan padişahın özel hazinesine gitmektedir. Dolayısıyla, Ayamama Çiftliği ve arazisinin büyüklüğüne dair net bir rakam verilmesi güç olsa da bir hazine-i hassa olmasından dolayı büyük bir bütçeye sahip olduğu düşünülmektedir.

19. yüzyıl pek çok devlet için olduğu gibi, Osmanlı

INTRODUCTION

The archaeological research conducted over the basin of Küçükçekmece Lake (Bathonea) on Firuzköy Peninsula shows that this region has suitable features for settlement even in the early periods of history (Aydingün, 2013: 50). The farms around Küçükçekmece indicate the valuable potential of the region in terms of agriculture and husbandry. One of the important farms at that time is the Ayamama Farmland located in today's Yeşilköy Quarter, Bakırköy. This farmland protects its importance as to both its socio-economical actions, and its location in periphery in the relation of centre-periphery duality. When the records in the Ottoman Archives are examined, the diversity and the content of them prove that. Thus, this research aims to reveal what Ayamama Farmland offers in terms of socio-economical aspects of the region over the 19th century AD Ottoman documents. In addition, it has a purpose of pointing the traces of transformation through a micro example. To show the commodities and the interactions that the Farmland has, the documents from *Hazine-i Hassa* registers and *Umum Vilayet Documents* have been used.

Economical and Social Reflections

The Ayamama Farmland is regarded as a territory of *Ayamama Çiftlik-i Hümayun* and it belongs to Sultan, meaning, it was the land of *hazine-i hassa* (Sahillioğlu, 1993). The Treasury of *Hazine-i Hassa* became the administrative unit of state's inner treasury under the regulations after the period of Tanzimat. Thus, this unit is the place where the income and expense of Sultan is kept (Tozduman Terzi, 2000: 171). Therefore, the lands of *hazine-i hassa* are composed of Sultan's lands and the income of these lands go directly to private treasury of the Sultan. Hence, although it is hard to state a clear number related to the territory of Ayamama Farmland and its budget, it should be high considering it is the land of *hazine-i hassa*.

As for many other states, 19th century is a turning point in terms of transformation and modernization for the Ottoman State. The military defeats become an active element in the aspiration for modernization which began to emerge in 18th century, specifically the Tulip Era. Behind this modernization movement, permanent embassies located in the foreign territories starting from the

Devleti için de dönüşümü ve yenileşmeyi öncüle-mekteydi. Osmanlı Devleti özelinde bakıldığında yaşanan askeri yenilgiler, daha 18. yüzyılda Lale Devri ile ortaya çıkmaya başlayan Batı'nın temel alındığı bir modernleşme isteğinin netleşmesinde aktif bir unsur olmuştu. Bu yenileşme hareketinin ardında, III. Selim döneminden itibaren, yabancı devletlerde kurulan sürekli elçilikler aracılığıyla kesintisiz ve sistemli bilgi akışının sağlanmaya başlaması; askeri, iktisadi, idari, bilimsel, teknolojik, sosyal ve kültürel anlamda Batı'nın bir rol model olarak Osmanlı Devleti tarafından benim-senmesinin yolunu açmıştır.

Osmanlı Devleti'nin yenileşmedeki süreci tarım ve sınai alanları da kapsamıştır. 19. yüzyılda modernleşme hamlelerin farklı alanlarda yoğun-laştığı dönemde Ayamama Çiftliği, tarımsal dönü-şümün izlerini taşımaktadır. Çiftlik, işlevini sürdürdüğü dönem içinde tarım, hayvancılık ve ziraatin dönüştürülmesi ve modernleştirilmesi çabaları içinde zirai modernleşme anlamında bir rol model haline gelmiştir. Hatta, çiftliğin kurul-ma sebebinin de devletin ıslah ve imar planları içinde gerçekleştiği ifade edilmektedir (Turgay, 1938: 101). Çiftlik arazisi içinde İstanbul Kü-çükçekmece Gölü, Baruthane-i Amire yakınında 1847 yılında açılan (Ameli) Ziraat Mektebi bu durumun önemli bir göstergesidir (Demirel - Doğanay, 2011: 185). *Ziraata Müteallik Fünun Mektebi* olarak da geçen mektep ilk modern meslek okulu olarak da zikredilmektedir (Gürüz, 2008: 15). Mektebin kuruluş amacı, aslında aynı dönemlerde Yedikule'de açılan bez doku-ma fabrikası için gereken ipliğin hammaddesini sağlamak, yani pamuk yetiştirmektir (İhsanoğlu, 1998: 332). Ancak mektebin faaliyetleri genişle-miş ve tekil amacının yanında mektebin açılma-sında tarım ürünleri ve hayvanın ıslahının sağ-lanması da amaç edinilmiştir. Böylece bir eğitim kurumu olarak da zirai eğitim anlamında öncü kurumlardan biri haline gelmiştir. Ziraat Mekte-bi'nde Davis isimli Amerikalı bir uzman görev almış, tercümanı da Fransa'da ziraat eğitimi alan ilk Osmanlı gençlerinden Agaton Efendi olmuş-tur ki, Agaton Efendi sonradan hükümetteki ilk Hıristiyan nazır olacaktır. Bunun yanında, mek-tebin eğitimci kadrosunda Rusçuk Ziraat Naazırı Kevork Efendi ve Fransızca dersleri veren Fran-sız Mühendis Mösyö Karınca da yer almaktaydı (Odabaşı, 2014: 285-286.).

period of Selim III provided systematic and constant knowledge flow. Thus, Ottoman State saw the West as a role model in terms of military, economic, administrative, scientific, technologic, and socio-cultural fields.

The transformation process of Ottoman State includes the fields of agriculture and industry. The Ayamama Farmland bore the traces of agricultural transformation in period when modernization intensified in the different fields in the 19th century. The Ayamama Farmland became a model in the transformation of agriculture and husbandry. Even, the reason of the establishment of the farmland was realized under the plans of reform and construction plans of the state (Turgay, 1938: 101). (*Ameli*) *Ziraat Mektebi* in the territory of the farmland, which was established close to the Baruthane-i Amire nearby İstanbul Küçükçekmece Lake, was one of the important indicators of this case (Demirel - Doğanay, 2011: 185). It was also called as *Ziraata Müteallik Fünun Mektebi* and it was regarded as first modern vocational school (Gürüz, 2008: 15). The fundamental reason of the school's establishment was to provide the raw material thread for the weaving factory, which was opened in Yedikule, thus, growing cotton (İhsanoğlu, 1998: 332). However, the facilities of the school were expanded, and it embraced the reform in the agricultural products and husbandry improvement. Thus, it became one of the pioneering institutions in agricultural education. American expert called Davis was in the cadre of school and his interpreter was Agaton Efendi who was one of the Ottomans being educated in France in the field of agriculture. Agaton Efendi would be the first Christian member of parliament in the Ottoman State. Besides, Rusçuk Deputy of Agriculture Kevork Efendi and French Engineer Mösyö Karınca who taught French in school was in the cadre. (Odabaşı, 2014: 285-286).

In the school, both muslim and non-muslim students took the courses such as Calculation, Geography, Geometry, Philosophy, Road and Bridge Building, Biology, Husbandry, Agriculture, Gardening, Veterinary, Sugar Production, Silkworm-Breeding, (Woollen) Animal Improvement; also, they took the theoretical and practical courses related to the use of modern agricultural tools (Yıldırım, 2008: 230). Although the school

Mektepte hem müslüman hem gayri müslim öğrenciler Hesap, Coğrafya, Geometri, Felsefe, Yol ve Köprücülük, Biyoloji, Hayvanat, Ziraat, Bahçıvanlık, Baytarlık, Şeker Üretimi, İpek Böcekçiliği, Yünlü Hayvanların Islahı gibi dersler almakla beraber Avrupa'dan getirilmiş bulunan modern çiftçilik aletlerinin kullanımına dair teorik ve uygulamalı dersler de almaktaydılar (Yıldırım, 2008: 230). Tarım, hayvancılık ve ziraat alanında modern bir eğitim kurumu özelliği çizen mektep olumlu sonuçlar üretse de, gelen öğrenci sayısının artması ve bu nedenle masrafların fazlaşması ile ekonomik açıdan idamesi zor bir hale gelmeye başlamıştır. Bunun yanında, mektepte yetiştirilen öğrencilerin modern metotları yaymak hedefiyle taşraya gönderilmesi düşüncesi de gerçekleşememiştir. Zira hem tarımda hem de tarım eğitiminde örnek olan bu mektebin sadece merkez bölgelerdeki kurumlarda değil, çevre bölgelerde ve taşrada da yetişmiş kimseler gönderebilmeyi amaçlaması dönüşüme verilen önemi işaret etmektedir. Ancak, yukarıda belirtilen nedenlerden dolayı 1851 yılında mektebin kapatılması kararlaştırılmıştır. Beklenildiği kadar büyük çaplı etkilere yol açamamış olsa da ilk ziraat mektebinin bu bölgede açılmış olması devlet yönetiminin tarımdaki modernizasyonu ne derece önemseydiğinin önemli bir işaretidir. Ayamama Çiftliği'nin 1870 yılı senesi muhasebesi içinde yer alan hayvanat kayıtlarına bakıldığında çiftlikte, farklı başlıklar altında otuz dört öküz, altı manda, dört eşek, dört deve, on dokuz kısırak gibi hayvanların bulunduğunu görmekteyiz (HH.d., 1286 [1870]: 20488). Ek olarak, Ayamama Çiftliği'nin bulunduğu bölgenin biraz doğusu, yani Zeytinburnu ve Bakırköy hattında 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren önemli ziraat ve sanayi tesisleri kurularak bu çevrenin bir çeşit "sanayi parkı" olmasının sağlanması da önemli bir husustur (Kırlı, 2018: 741). Bu bölgede açılan fabrikalar arasında demir ve basma fabrikası ile Bakırköy Baruthanesi de bulunmaktadır. Ayrıca, 19. yüzyılın sonlarında açılan ve Halkalı Ziraat Mektebi olarak bilinen mektebin de Ayamama arazisi içinde olduğu görülmektedir. Halkalı ismini almasına rağmen bu yerin zaten Ayamama arazisi içinde olduğu ancak Ayamama içindeki farklı bir yerleşim yerinin ismi olduğunun da altı önemli çizilmelidir. Hatta yeni kurulan mektebin bulunduğu yerin adı tam olarak Büyük Halkalı'dır.

Ayamama Çiftliği'nin 1865 yılı kayıtlarına bakıl-

bore productive results, the increasing number of the students and relatedly, the rising expenses made the management of the school difficult. Besides, the school failed to send the students to the provinces to spread the modern methods. This indicates that the school, which became a sample for agriculture and the education of agriculture, had a purpose of not only developing the centre but also provinces. Thus, it gave importance to the transformation. However, due to the reasons above, the school was decided to be closed in 1851. Although its expected impact was not accomplished, it shows to which degree the state gave importance to the modernization in agriculture by opening the first agriculture school in this region. When the accounting of Ayamama Farmland in 1870 was examined, it is stated that there were animals in different categories such as thirty four oxen, six cows, four donkeys, nineteen female horses (HH.d., 1286 [1870]: 20488). In addition, the east of the Ayamama Farmland, in the line of Zeytinburnu and Bakırköy, important agricultural and industrial facilities were constructed to turn these regions into a kind of "industrial park" beginning from the second half of the 19th century (Kırlı, 2018: 741). Among other factories that was opened this region was iron and cloth factory and the Bakırköy Gunpowder Factory. Furthermore, *Halkalı Ziraat Mektebi*, which was opened at the end of 19th century, was also in the terrain of Ayamama. Although it took the name of Halkalı, it seems that the place was already in the land of Ayamama, however, Ayamama was the name of a different settlement. Moreover, the exact name place of the new school was Büyük Halkalı.

When the registers of Ayamama Farmland belonging to 1865 are examined, it is discerned that it settled the muhajirs. The issue of the muhajirs' settlement is worthy in the sense that it shows the transformation in the settlement of the region where the Ayamama Farmland was established. Considering the population, Turks were settled inner lands such as Büyükçekmece and Küçükçekmece regions as they continued their traditional means of living: agriculture and husbandry. Rums were settled in Küçükçekmece and Gofla Stream where the products brought by the ships were vacated. Thus, they earned their living by fishing (Avcıların Tarihçesi). Thanks to the sea

dığında, çiftlik bünyesinde muhacirlerin iskanının da yapılmış olduğu görülmektedir. Zira Muhacirlerin iskanı konusu, Ayamama Çiftliği'nin bulunduğu bölge yerleşiminin değişimini göstermesi açısından dikkate değerdir. Nüfus olarak bakıldığında Türklerin Büyük ve Küçükçekmece bölgelerine yerleşirken deniz kenarında bulunan kesimlerin yerine alışlageldik geçim kaynakları olan tarım ve hayvancılıktan kopmamak adına iç kesimlerde ikamet etmişlerdir. Bölgede ikamet eden Rumlar ise, gemilerle getirilen malların boşaltıldığı Küçükçekmece ve Gofla Deresi'nde yaşamışlar ve geçimlerini balıkçılıkla sağlamışlardır (Avcıların Tarihiçesi). 19. yüzyılın ikinci yarısında da gelişmeye başlayan deniz ve demiryolu hatları sayesinde bugünkü Bakırköy-Florya hattında da yapılaşma başlamış ve Ermenilerle Rumlar yoğun bir şekilde buraya yerleşmiştir (Gümülcinelioğlu, 2008: 3).

Ayamama, büyük bir derenin ismiyken, Küçükçekmece Göl Havzası'nın etrafında, bugünkü Ayamama Deresi'nin olduğu bölgeye ulaşan bir bölgenin adı olmuştur. Bu bölge, padişahın kendi has arazilerinden sayılmakta olup gelirleri hazine-i hassaya aktarılıyordu. Ancak, Kırım Harbinden sonra Osmanlı'ya gelmeye başlayan muhacirlerin iskanı meselesi ortaya çıkmıştır. Muhacirleri iskan edebilmek için Osmanlı Devleti uygun olan çiftlik arazilerini değerlendirmeye başlamıştır. Devlet, onlara yerleşme hakkı tanımış ve Ayamama Göl Havzası içindeki topraklar ve çiftlikler parsellenerek muhacirlerin iskanına açılmaya başlanmıştır. Böylece devletin de uygunluk tetkikinden sonra uygun olan yerlere haneler inşa edilerek bu hanelerin ihtiyaçlarını karşılayacak olan hamam, cami ve benzeri binaların yapımını da desteklemiştir. Yapı işleri ile ilgili masraflar kısmi olarak hazine-i hassadan ve kısmi olarak da muhacirlerin Osmanlı topraklarına girişinden iskan edilmelerine kadar her türlü işleriyle ilgilenmek üzere kurulan Muhacirin Komisyonu tarafından karşılanmıştır (Saydam, 2019). Bu aşamadan sonra bölgede oluşturulmuş olan daha küçük çaplı, muhacirlerin yerleştirilmiş olduğu köy ve çiftliklerle Ayamama bölgesinin bulunduğu mahal giderek konum değiştirmiş ve 19. yüzyıl sonuna doğru bugünkü Ayamama Deresi ile Küçükçekmece Gölü'nün arasında kalan bölgeye atfedilmeye başlanmıştır. Onun dışında kalan bölgeler de bugün kazının yürütülmüş olduğu Firuzağa Çiftliği ve sonrasında da Alibeyköy Çiftliği adını almıştır. Osmanlı

and railway lines constructed in the second half of the 19th century, the structuring was begun in the line of Bakırköy-Florya. Hence, Armenians and Rums intensely settled there. (Gümülcinelioğlu, 2008: 3).

While Ayamama was the name of a large basin, Ayamama around the Küçükçekmece Lake basin was the name of a region extended to the Ayamama stream today. This region was counted as the Sultan's terrain and as indicated; its income was transferred to *hazine-i hassa*. Yet, after the Crimean War, there came the issue of muhajirs' settlement. To settle the muhajirs, the Ottoman State utilized the suitable farmlands. Thus, the lands and farms were subdivided in the Ayamama Lake basin, and they opened to the settlement of muhajirs. Therefore, after the permission of the state related to lands' and farms' suitability of the settlement, suitable places were opened to house building. The state also supported the commencement of the facilities such as bathhouse, mosque, and similar institutions. The expense of the constructions was partly allocated by *hazine-i hassa* and partly by the *Muhacirin Komisyonu*, which was established to look after all the necessities of muhajirs from their entrance to the Ottoman lands to their settlement (Saydam, 2019). Afterwards, the place of Ayamama and the villages and farmlands were slowly relocated and at the end of the 19th century, Ayamama was referred to the region which was situated in today's Ayamama stream and Küçükçekmece Lake. The regions outside this area got the name of Firuzağa Farmland and then Alibeyköy Farmland where the excavation today has been carried out. The Ottoman documents had examples supporting the situation. Küçükçikılıçlı, İzzettin, Filibos, Papaz Bergos, Ayamama, Alemberdos and Bahşayış Farmlands, which belonged to Sultan, were used to accommodate muhajirs. To the muhajirs, who settled there, some animals, five *kile* wheat, stuffs and provisions were given and they were supplied by *hazine-i hassa*. To meet the expense, it was ordered that the income which was supposed to be for the *hazine-i hassa* would be collected (A. MKT.UM, 1281 [1865]: 809).

One of the prominent points in Ayamama Farmland was its role in the Balkan Wars. Cholera outbreak, spreading during the Balkan Wars, hit

belgelerinde bu durumu göz önüne seren örnekleri görmek mümkündür. Padişaha bağlı çiftliklerden Küçükklıçlı, İzzettin, Filibos, Papaz Bergos, Ayamama, Alembertos ve Bahşayış çiftlikleri hazine-i hassada kalmak üzere gelen muhacirini iskan ettirmek için kullanılmıştır. Buraya iskan ettirilen muhacirine aynı zamanda geçimlerini sağlayabilmek için birer çift hayvan, beşer kile buğday, eşyalar, erzaklar verilmekte olup bunların temini de yine hazine-i hassadan sağlanmıştır. Bu masrafların karşılanabilmesi için de hazine-i hassaya gelmesi gereken gelirin toplanması ferman buyurulmuştur (A. MKT.UM, 1281 [1865]: 809).

Ayamama Çiftliği'nin dikkat çeken noktalarından biri de Balkan Savaşları'nda yürüttüğü işlemdir. Balkan Savaşı boyunca yayılmış olan kolera salgını özellikle Hadımköy, İstanbul'u vurmuş ve hem askeri hem de sivil halkı ciddi ölçüde etkilemiştir. Alınan tedbirlere karşın yayılan hastalık neticesinde, hastalığı taşıyan kişilerin tedavisi ve izolasyonu konusu gündeme gelmiştir. Bu amaçla Ispartakule ve Hadımköy'de seyyar bir kolera hastanesi açılmıştır (Ayışığı, 2020: 56). Yine benzer şekilde Ayastefanos (Yeşilköy)'ün Ponta mevkinde de seyyar bir hastane açılmıştır (Ayışığı, 2020: 57). Kolera ile mücadelenin tartışıldığı dönemde alınan kararlara bakıldığında Ayamama Çiftliği'ne de önemli görevler düştüğü görülmektedir. Alınan kararlara göre Ayamama Çiftliği'ne yeterince çadır malzemesi iletilmesi, çiftliğe üç tabip, iki eczacı, altı tımarcı, ihtiyaç kadar tıbbi malzeme, hasta bakıcı gönderilmesi planlanmıştır (Türkmen, 2004: 502). Ayamama Çiftliği'nde zayıf ve koleralı hastaları iskan ettirebilmek için barakalar yapılmıştır (Türkmen, 2004: 502).

SONUÇ

Pierre Nora, "*Arşiv deposu gibi sırf somut görünümümlü bir yer bile, ancak hayal gücü ona sembolik bir hale kazandırdığında hafıza mekanı haline gelir.*" der (Nora, 2006: 31-32). Bu anlatıda, Ayamama Çiftliği'nin zaman-mekan olarak artık geçmişte ve bilinmeyen bir düzlemde yaşamakta olan bir hatırlayışın arşiv kaynakları ile tekrar canlandırılarak, yaşadığı dönem için siyasi ve sosyal anlamda sağladığı katkıların gösterilmesi amaçlanmıştır. Bathonea kazılarının neticesinde tekrar dikkat çekilmesi önem arz eden Ayamama Çiftliği yakınında ziraat alanında ilk modern eğitim kurumlarından biri olarak aksettirebileceğimiz Ziraat Mektebi ha-

particularly Hadımköy (Istanbul) and it affected both military and the civil people. As the disease was spread despite the precautions, the treatment and the isolation of the people who had been infected became a current issue. For this purpose, a mobile cholera hospital was opened in Ispartakule and Hadımköy (Ayışığı, 2020: 56). In a similar vein, there was a mobile hospital opened in Ponta, Ayastefanos (Yeşilköy) (Ayışığı, 2020: 57). Considering the decisions taken in the times of defeating cholera, The Ayamama Farmland undertook significant duties. According to the agenda, it was planned that sufficient equipment of tent, three doctors, two pharmacists, six groomers, sufficient medical equipment and nurses would send to the Farmland (Türkmen, 2004: 502). The barracks were built in the Ayamama Farmland to accommodate weak and people with cholera (Türkmen, 2004: 502).

CONCLUSION

Pierre Nora stated that archive, that is a physical place, became a space of memory when the imagination gave it a symbolic halo (Nora, 2006: 31-32). This study aimed at revealing the socio-economical contributions of Ayamama Farmland, which stays alive in the temporospatial level, by reviving the place through archival sources. In the perspective of Ottoman State, the Ayamama Farmland, which drew attention because of Bathonea excavations, became a centre in terms of education in modern agriculture and farming by *Ziraat Mektebi* which was built around the farmland, is one of the first modern educational institutions. The Ayamama Farmland functioned as a social tool in the issue of muhajirs' settlement after Crimean War. Moreover, it provided accommodation for the people who were infected with cholera starting during the Balkan Wars. All the points indicated in this study clarifies that the Ayamama Farmland acted like a waqf, and it prioritized social welfare and economic progress.

yat bulmuş, ayakta durabildiği süre zarfı boyunca modern tarım ve ziraat tekniklerinin öğretildiği bir merkez haline gelmiştir. Kırım Savaşı'ndan sonra da muhacirlerin iskan meselesinde bir sosyal aygıt işlevi görmüştür. Balkan Savaşları sırasında baş gösteren kolera salgını nedeniyle de çiftlik imkanları dahilinde kolera tutulan kişilerin burada iskan edilmesine olanak sağlamıştır. Araştırma içinde ortaya koyulan tüm noktalar, Ayamama Çiftliği'ni devletin adeta vakıf gibi işleyen, sosyal refahı ve iktisadi kalkınmayı öncüleyen bir kurum olarak karşımıza çıkarmaktadır.

KAYNAKÇA / BIBLIOGRAPHY

Arşiv Kaynakları / Archival Sources

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi, A. MKT.UM (Sadaret-Umum Vilayet Evrakı), Gömlek: 809, Sıra No: 90, H-11-05-1281 [1865].

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi, HH.d. (Hazine-i Hassa defterleri), Gömlek: 20488 H-07-08-1286 [1870].

Modern Kaynaklar / Modern Sources

Aydınğün, Ş. (2013). Küçükçekmece Gölü Havzası (Bathonea?) Kazıları (2009–2012). *İstanbul Araştırmaları Yıllığı*, 2, 41-53.

Ayışığı, M. (2020). Balkan Savaşları Sırasında Kolera ile Mücadele. *Türk Dünyası Araştırmaları*, 126/248, 49-64.

Demirel, M. - Kaya Doğanay, F. (2011). Osmanlı'da Ziraat Eğitimi: Halkalı Ziraat Mektebi. *U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12/21, 183-199.

Gümülcinelioğlu, D. (2008). *Yeşilköy Şengör Evi Restorasyon Projesi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul).

Gürüz, K. (2008). *Yirmi Birinci Yüzyılın Başında Türk Milli Eğitim Sistemi: Tarihsel Perspektif, Uluslararası Karşılaştırmalar, Temel Sorunlar ve Çözüm Önerileri*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları (E-kitap).

İhsanoğlu, E. (1998). Eğitim ve Bilim. *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi Cilt II*. (Ed. E. İhsanoğlu). İstanbul: İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi, 221-359.

Kırılı, E. (2018). 19. Asır Ortalarında Zeytinburnu-Bakırköy Bölgesinin Osmanlı Sanayiindeki Yeri ve Önemi. *Osmanlı İstanbul'u V. Uluslararası Osmanlı İstanbul'u Sempozyumu Bildirileri*. (Ed. F. M. Emecen, A. Akyıldız - E. Safa Gürkan). İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 739-766.

Nora, P. (2006). *Hafıza Mekanları*. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

Odabaşı, N. (2014). *Mihalîç Çiftlikat-ı Hümayını ve idaresi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi, Bursa)

Tozduman Terzi, A. (2000). *Hazine-i Hassa Nezareti*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Turgay, N. (1938). *Türk Ziraat Tarihine Bir Bakış*. İstanbul: Devlet Basımevi.

Türkmen, Z. (2004). Balkan Savaşlarında Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin Osmanlı Ordusuna Yönelik Sağlık Hizmetleri. *Belleten*, 68/252, 483-518.

Yıldırım, M. A. (2008). Osmanlı'da İlk Çağdaş Zirai Eğitim Kurumu: Ziraat Mektebi (1847-1851). *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 24/24, 223-240.

İnternet Kaynakları / Internet Sources

Avcıların Tarihçesi, <http://avcilar.gov.tr/tarihi> (13 Ekim 2021)